

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

jsem na rozpacích, jak Vás oslovovat, jako archivář se mi vnucuje oslovení Vážený původci, avšak neodvažuji se toho, proto že ženský rod „původkyně“ by mohl působit nemístně. Je mi ctí Vás u nás přivítat na nepochybně historicky prvním setkání zástupců všech tzv. veřejnoprávních původců, náležejících do předarchivní péče Národního archivu.

1) Než si upřesníme účel a program našeho setkání, neuškodí pokus o zamyšlení, jakou roli sehraává vztah tzv. původců k veřejným archivům a to jak v oboru archivnictví tak v byrokratické činnosti úřadů a jiných institucí: přimomeňme, že pro laika poněkud podivný výraz „původce dokumentů nebo archiválií“ (v dikci archivního zákona právnická nebo fyzická osoba, z jejíž činnosti dokument resp. archiválie vznikly) je klíčovým pojmem oboru archivnictví. Lze dokonce říci, že je vedle pojmu archiválie druhým pilířem o které se opírají obě základní teorie našeho oboru, které lze směle označit za teorie vědeckého charakteru – takzvaný „provenienční princip“ a tzv. teorie životního cyklu (někdy též zvaná „teorie tří věků“). Není čas je zde podrobněji vysvětlovat, podstatné však je, že jejich aplikace prostupuje v podstatě všemi odbornými archivními činnostmi výběrem archiválií u původců počínaje a jejich zpřístupňováním v archivech konče. Ve všech případech sehraává původ archiválie (ona „provenience“ z latinského provenire) zásadní roli při jejím posuzování a především při tvorbě archivního fondu, který je právě vymezen svým původcem.

Ne vždy si badatelé v archivech, ani úředníci vytvářející ve svém úřadě různé dokumenty plně uvědomují, že tvůrcem archiválií a archivních fondů, jakožto jejich souborů nejsou jednoznačně ani již zmínění původci ani archiválie přejímající archivy – na vzniku archiválií v moderním smyslu slova se podílejí obě instituce více méně rovným dílem – u původců při vyřizování jejich odborné agendy jakožto dokumenty v rámci spisové služby a dílčích informačních systémů, na straně veřejných archivů v rámci tzv. předarchivní péče u těch původců, které jsou jim legislativně svěřeny.

Lze tedy říci, že nebýt původců nebudou ani archiválie a archiválie bez určeného původce a mimo rámec archivního fondu mají daleko menší výpovědní hodnotu a právní hodnověrnost.

2) I když se v poslední době zdá, že veřejné archivy všude ve světě jsou stále více zapojovány do výkonu státní správy a stále intenzivněji se musí zabývat spisovou službou, informačními systémy a technologiemi (symptomaticky i český archivní zákon je již také společnou normou pro archivnictví i spisovou službu), neškodí připomenout, že státní archivy, včetně Národního jsou především archivy historickými, jejichž hlavním a výsostným úkolem je péče a zpřístupňování uložených archiválií, jakožto především historických pramenů. Veřejné archivy v této podobě jsou až dílem počátku 19. století (napoleonský NA) a jejich funkce administrativní jsou až druhotné. Stejně jako jsou archiválie specifickým druhem historických pramenů, (vedle pramenů např. hmotných), náleží veřejné archivy mezi tzv. paměťové instituce, které v soudobém pojetí pečují v souhrnu o tzv. národní nebo historické dědictví.

Pro Vás původce je dobré si uvědomit, že v době před vznikem veřejných archivů to byly právě samotní původci, kteří v různé míře a na různé úrovni sami pečovali o historicky cenné vlastní dokumenty, vytvářející např. šlechtické nebo městské listinné aj. archivy v rámci svých registratur.

3) Současné archivnictví, především francouzské a v zámoří pohlíží na původce odlišně než tomu bylo doposud – vnímá původce institucionálního charakteru s využitím metod a postupů jiných oborů, především tzv. administrativní vědy, sociologie, popř. i psychologie, které posuzují tyto původce z hlediska jejich skupinového „chování“, hovoří o jejich „kolektivní paměti“ posuzují případné patologické jevy při jejich činnosti atd.

V tomto pojetí souvisí úplnost a výpovědní hodnota (informační kvalita) archiválií přejímaných od institucionálních původců výrazně nejen na výkonu jejich spisové

služby ale v širším smyslu od úrovně fungování celé instituce, efektivnosti její práce, kvality její organizační struktury a v neposlední řadě od obtížně postižitelného faktoru a tím je jakýsi smysl instituce i jednotlivých pracovníků pro historii úřadu. Stručně řečeno – dobře fungující a veřejností pozitivně vnímaná instituce s pracovníky, kteří v ní rádi pracují a cení si její historické tradice, kterou spoluvytváří, je předpokladem dobré spolupráce s archivem, kam se doklady této historie ukládají.

4) Páté oddělení NA, jehož pracovníky si Vám dovoluji zde představit zabezpečuje předarchivní péči ve smyslu archivního zákona v současné době u 332 veřejnoprávních původců, jejichž zástupci jste právě Vy. Na vlastní předarchivní péči u Vás – našich původců se bezprostředně podílí tzv. úsek předarchivní péče, který vede Mgr. Šimůnková, kromě ní vykonávají tuto činnost Mgr. Mikuláš Čtvrtník, Bc. Lenka Neradová, Mgr. Martin Šisler, PhDr. Josef Žabka a já, z úseku informatiky se částí úvazku na této práci podílejí PhDr. Karel Koucký a Ing. Miroslav Kunt. Významnou, byť skrytou roli, sehrává mgr. Rudolf Kaďorek, zajišťující evidenci Vašich přejímek a u nás vznikajících archivních fondů. V rámci úseku informatiky vedeného PhDr. ing. Milanem Vojáčkem Ph.D. vzniklo již před dvěma lety specializované pracoviště pro ukládání elektronických dokumentů zvané Národní digitální archiv, jeho význam bude nepochybně zásadně stoupat se zaváděním elektronické spisové služby, jak se toho dotýká právě toto naše setkání. Myslím, že nepřeháním, když uvedu, že v našem oddělení se v současné době příznivě sešli zástupci starší generace tradičně vyškolených archivářů s mladší generací pracovníků, kteří jsou absolventy nebo studenty nejen historických, ale i technických oborů.

5) Jenom na doplnění této informace uvádím, že tito pracovníci zabezpečují předarchivní péči aktuálně u 338 veřejnoprávních původců, v minulém roce vybrali u 63 institucí ve 139 skartačních řízeních celkem 395,5 bm archiválií (jedná se o cca 10,5% z celkového navrženého množství dokumentů). Současně převzali tito archiváři v roce 2008 od 52 institucí celkem 114 přírůstků v celkovém množství 687,5 bm archiválií, asi polovina z těchto přírůstků se stala součástí archivních fondů, které spravuje naše oddělení, tedy s archiváliemi vzniklými po roce 1993.

6) Následující program vychází ze zaměření našeho setkání, na kterém se máme společně poradit, jakým způsobem se postavíme k legislativním a technologickým změnám, které především od 2. pololetí tohoto roku významně postihnou spisovou službu u vašich institucí a podstatně ovlivní charakter vašimi institucemi vytvářených dokumentů – resp. námi vybíraných archiválií.